

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA EDUKACJI¹⁾

z dnia ... 2026 r.

**w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy
programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z
niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym**

Na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 1 lit. a i b ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2025 r. poz. 1043, 1160 i ...) zarządza się, co następuje:

§ 1. Określa się podstawę programową:

- 1) wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, stanowiącą załącznik nr 1 do rozporządzenia;
- 2) kształcenia ogólnego dla:
 - a) szkoły podstawowej, stanowiącą załącznik nr 2 do rozporządzenia,
 - b) szkoły podstawowej – dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, stanowiącą załącznik nr 3 do rozporządzenia.

§ 2. Podstawę programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, określoną w załączniku nr 1 do rozporządzenia, stosuje się także do prowadzenia wychowania przedszkolnego w ośrodkach umożliwiających dzieciom z niepełnosprawnością intelektualną z niepełnosprawnościami sprzężonymi realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego.

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 września 2026 r.

MINISTER EDUKACJI

¹⁾ Minister Edukacji kieruje działem administracji rządowej – oświata i wychowanie, na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2023 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji (Dz. U. poz. 2717).

HISTORIA

Cele nauczania

1. Budowanie tożsamości i poczucia przynależności do wspólnot, szczególnie narodowej i państwowej, opartych na przeszłości i pamięci o niej.
2. Rozwijanie gotowości do prezentowania i uzasadniania własnych poglądów i przekonań dotyczących przeszłości, przy jednoczesnej akceptacji istnienia różnych punktów widzenia oraz podejmowaniu próby ich zrozumienia i poszukiwania kompromisu.
3. Odczytywanie intencji stojących za działaniami grup i jednostek w przeszłości oraz formułowanie ocen tych działań z uwzględnieniem różnych systemów wartości.
4. Zainteresowanie historią i jej poznawaniem jako praktyką pogłębiania własnej wiedzy i rozumienia oraz dochodzenia do prawdy.
5. Analizowanie i interpretacja źródeł i przekazów historycznych oraz tworzenie narracji przy wykorzystaniu wiedzy historycznej.

6. Rozumienie związków przestrzenno-czasowych i przyczynowo – skutkowych pomiędzy zdarzeniami przeszłymi oraz wpływu historii na współczesny świat i najbliższe otoczenie.
7. Znajomość i rozumienie wybranych wiadomości o przeszłości (dat, postaci, procesów historycznych, terminów i wydarzeń i zjawisk), potrzebnych do wytworzenia poczucia przynależności do wspólnot, szczególnie narodowej i państwowej, oraz wykorzystywania ich do rozwijania umiejętności historycznych.

Specyfika i struktura przedmiotu

Cykl edukacyjny w szkole podstawowej zaplanowano w taki sposób, aby rozpoczynał się od tematyki wprowadzającej w specyfikę przedmiotu i rozbudzającej zainteresowanie przeszłością w pierwszych miesiącach nauki w klasie IV (następnie wraca się do tych wątków w kolejnych klasach). W dalszych miesiącach nauki w klasie IV i w kolejnych klasach koncepcja obejmuje chronologiczno-problemowy kurs od starożytności po współczesność, z dominującą rolą historii narodu i państwa polskiego.

W podstawie programowej efekty uczenia się są zgrupowane wokół 50 kluczowych zagadnień. Pozwoli to na głębsze zrozumienie prezentowanych zagadnień i kształcenie różnorodnych umiejętności, a także pozostawi przestrzeń do autonomicznych działań nauczyciela.

Ramy chronologiczne obejmują: w klasach IV–VI okres od pradziejów do przełomu XIX/XX w., w klasach VII i VIII okres od przełomu XIX/XX do co najmniej 2004 r.

W podstawie programowej uwzględnione są efekty uczenia się, które dotyczą: historii regionalnej i lokalnej; krytycznej analizy i interpretacji różnorodnych źródeł wiedzy, w tym różnych gatunków źródeł historycznych; projektów uczniowskich (tzw. doświadczeń edukacyjnych) związanych z indywidualnymi zainteresowaniami uczniów.

W ramach przedmiotu realizowane są moduł filozoficzny i moduł kultura.

Oczekiwane efekty uczenia się

Klasy IV–VI

1. Refleksja nad historią jako nauką. Uczeń:
 - 1) przedstawia różne znaczenia terminu historia, używając pojęć: przeszłość, nauka o przeszłości, opowieść;
 - 2) wyjaśnia przydatność znajomości historii dla życia ludzi we współczesności;

- 3) wskazuje podobieństwa i różnice między historią a fikcją literacką i dziejami legendarnymi – moduł kultura;
 - 4) wyjaśnia, na czym polega praca historyka i skąd czerpiemy wiedzę o przeszłości, używając pojęć: źródło historyczne i wiarygodność źródła;
 - 5) podaje przykłady źródeł historycznych – moduł kultura;
 - 6) podejmuje próby zdobycia informacji o przeszłości, korzystając ze źródeł historycznych.
2. Elementy historii rodzinnej, lokalnej i regionalnej. Uczeń:
- 1) zbiera informacje na temat swojej rodziny oraz pamiątki rodzinne i opowiada o nich – moduł kultura;
 - 2) analizując mapę, wymienia regiony Polski oraz wskazuje swój region zamieszkania;
 - 3) przedstawia historię swojej okolicy, wymienia postacie szczególnie dla niej zasłużone i identyfikuje formy ich upamiętnienia – moduł kultura;
 - 4) wskazuje wybrane zabytki historyczne w swoim regionie, wyjaśnia ich znaczenie i konieczność ich ochrony – moduł kultura;
 - 5) przedstawia legendy związane ze swoją okolicą i wskazuje w nich elementy poświadczone historycznie i fikcyjne.
3. Wspólnota państwowa. Uczeń:
- 1) identyfikuje symbole państwowe: barwy, godło, hymn państwowy oraz wyjaśnia ich znaczenie dla wspólnoty narodowej i państwowej;
 - 2) wyjaśnia znaczenie świąt państwowych dla budowania wspólnoty i podaje przykłady świąt;
 - 3) wyjaśnia znaczenie obrzędów, tradycji i zwyczajów regionalnych dla budowania wspólnoty i wskazuje ich odmienność w różnych częściach Polski.
4. Czas i miejsce wydarzeń historycznych. Uczeń:
- 1) posługuje się pojęciami związanymi z chronologią: data, nasza era, przed naszą erą, rok, stulecie, tysiąclecie, wiek oraz stosuje zasady określania wieku wydarzeń przed naszą erą i naszej ery;
 - 2) oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi;
 - 3) porządkuje chronologicznie wydarzenia z wykorzystaniem osi czasu;

- 4) wyjaśnia, czym jest mapa historyczna, i odczytuje z niej informacje, posługując się legendą.
5. Od jaskiń do miast – początki cywilizacji. Uczeń:
- 1) przedstawia proces rewolucji neolitycznej, używając pojęć: koczowniczy i osiadły tryb życia, Żyzny Półksiężyc, i wyjaśnia wpływ warunków środowiskowych na proces zmian;
 - 2) przedstawia życie w starożytnym Egipcie, używając pojęć: faraon, hieroglify, piramidy, politeizm, życie pozagrobowe;
 - 3) wyszukuje przykłady osiągnięć starożytnej cywilizacji egipskiej, które przetrwały do naszych czasów i wyjaśnia ich wpływ na współczesną Europę – moduł kultura;
 - 4) wyjaśnia rolę pisma dla powstania cywilizacji oraz ocenia jego znaczenie w życiu współczesnego człowieka – moduł kultura.
6. Dziedzictwo starożytnej Grecji. Uczeń:
- 1) opisuje społeczeństwo ateńskiej polis w czasach Peryklesa, używając pojęć: agora, Akropol, demokracja, miasto-państwo, obywatele;
 - 2) analizując mapę historyczną, wyjaśnia wpływ warunków naturalnych Grecji na funkcjonowanie społeczeństwa oraz wskazuje na mapie współczesnego świata zasięg cywilizacji greckiej;
 - 3) przedstawia osiągnięcia cywilizacji greckiej, używając pojęć: demokracja, filozofia, igrzyska olimpijskie, mitologia, sztuka, teatr, i wyjaśnia jej wpływ na współczesną Europę – moduł filozoficzny, moduł kultura.
7. Dziedzictwo starożytnego Rzymu. Uczeń:
- 1) opisuje społeczeństwo starożytnego Rzymu w czasach Juliusza Cezara, używając pojęć: imperium, niewolnicy, obywatele;
 - 2) analizując mapę historyczną, wskazuje położenie Rzymu i największy zasięg imperium rzymskiego, a także wskazuje na mapie współczesnego świata zasięg cywilizacji rzymskiej;
 - 3) przedstawia osiągnięcia cywilizacji rzymskiej, używając pojęć: akwedukt, amfiteatr, cesarstwo, łacina, łuk triumfalny, prawo rzymskie, republika, i wyjaśnia jej wpływ na współczesną Europę – moduł kultura.

8. Narodziny chrześcijaństwa. Uczeń:

- 1) przedstawia założenia religii chrześcijańskiej, używając pojęć: dekalog, Mesjasz, monoteizm, i wyjaśnia związek chrześcijaństwa z judaizmem – moduł kultura;
- 2) ustala wiek powstania religii chrześcijańskiej i uznania jej za religię panującą w Rzymie oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, wskazuje miejsce narodzin i kierunki rozprzestrzenienia się chrześcijaństwa w imperium rzymskim;
- 4) wyjaśnia powody przyjmowania chrześcijaństwa przez członków różnych grup społecznych w imperium rzymskim i wyjaśnia wpływ chrześcijaństwa na współczesną Europę.

9. Średniowieczna Europa. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany wspólnot społecznych w średniowieczu, używając pojęć: chrześcijaństwo, monarchia, plemię, samorząd, senior, stan, wasal;
- 2) analizując mapy historyczne Europy, porównuje zasięg chrześcijaństwa między wczesnym i późnym średniowieczem;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach porównuje warunki życia codziennego mieszkańców wsi, miast, zamków i klasztorów;
- 4) przedstawia osiągnięcia średniowiecznej Europy, używając pojęć: sztuka gotycka, sztuka romańska, uniwersytet, i wyjaśnia ich wpływ na współczesną Europę – moduł kultura.

10. Od plemienia do królestwa – narodziny Polski. Uczeń:

- 1) przedstawia państwo Mieszka I, używając pojęć: drużyna, gród, książę, plemię, oraz uwzględniając postać Dobrawy;
- 2) podaje daty: chrztu Mieszka I i koronacji królewskiej Bolesława Chrobrego oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia rozwój terytorialny państwa pierwszych Piastów;
- 4) opisuje różne metody poznawania przeszłości wykorzystywane do badań nad okresem wczesnopiastowskim.

11. Ziemie polskie w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i skutki rozbicia dzielnicowego, używając pojęć: pryncypat, testament Bolesława Krzywoustego, zasada senioratu;
- 2) wyjaśnia przyczyny sprowadzenia Zakonu Krzyżackiego do Polski i przedstawia jego skutki;
- 3) przedstawia przemiany społeczno-gospodarcze w okresie rozbicia dzielnicowego i wyjaśnia ich wpływ na losy własnego lub wybranego regionu;
- 4) wskazuje zabytki sztuki romańskiej i gotyckiej w Polsce, w tym we własnym lub wybranym regionie, oraz formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony – moduł kultura.

12. Zjednoczone królestwo – Polska ostatnich Piastów. Uczeń:

- 1) porównuje dokonania Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego, używając pojęć: Akademia Krakowska, koronacja, monarchia stanowa, sojusz polityczny;
- 2) podaje daty: koronacji królewskiej Władysława Łokietka i wygaśnięcia dynastii Piastów na tronie Polski oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zmiany terytorialne państwa ostatnich Piastów.

13. Początki państwa polsko-litewskiego i relacje z Krzyżakami. Uczeń:

- 1) przedstawia przebieg sporu polsko-krzyżackiego oraz przyczyny i następstwa unii polsko-litewskiej, używając pojęć: chrystianizacja, unia personalna;
- 2) podaje datę bitwy pod Grunwaldem i porządkuje chronologicznie: umowę w Krewie i II pokój toruński oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg państwa polsko-litewskiego oraz zmiany granic na mocy I i II pokoju toruńskiego;
- 4) wyjaśnia wpływ rządów Jadwigi i Władysława Jagiełły na przemiany kulturowe w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim – moduł kultura;
- 5) analizując teksty kultury, przedstawia Zawiszę Czarnego jako ideał rycerza średniowiecznego, formułuje i uzasadnia opinię na temat aktualności etosu rycerskiego i poddaje ją pod dyskusję – moduł kultura.

14. Ku nowej epoce. Uczeń:

- 1) przedstawia i ocenia przyczyny i skutki wypraw odkrywczych z perspektywy Europejczyków i ludów pozaeuropejskich, używając pojęć: handel międzykontynentalny, kolonizacja, niewolnictwo, Nowy Świat, Stary Świat, wyprawy dalekomorskie, rozwój techniki morskiej;
- 2) przedstawia przemiany światopoglądowe w epoce renesansu, używając pojęć: humanizm, reformacja, renesans – moduł kultura;
- 3) podaje datę uznawaną za moment odkrycia Ameryki przez Krzysztofa Kolumba oraz porządkuje chronologicznie: wystąpienie Marcina Lutra, wynalezienie druku przez Jana Gutenberga i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) analizując mapy historyczne, porównuje obraz świata Europejczyków z połowy XV i połowy XVI w.

15. Złoty wiek państwa polsko-litewskiego. Uczeń:

- 1) przedstawia działalność gospodarczą polskiej szlachty w XV–XVI w., używając pojęć: folwark, pańszczyzna, spichlerz, spław rzeczny, i ocenia jej wpływ na położenie mieszczan i chłopów;
- 2) przedstawia proces rozwoju uprawnień stanu szlacheckiego w XIV–XVI w., używając pojęć: demokracja szlachecka, pospolite ruszenie, przywilej, sejm walny;
- 3) porządkuje chronologicznie: hołd pruski, uchwalenie konstytucji *Nihil novi* i wygaśnięcie dynastii Jagiellonów oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) analizując mapę historyczną, przedstawia przemiany religijne i gospodarcze w XVI w. w państwie polsko-litewskim, w tym we własnym lub wybranym regionie;
- 5) ocenia zasadność określenia „złoty wiek” dla państwa polsko-litewskiego w XVI w. z perspektywy różnych grup mieszkańców – moduł kultura;
- 6) wskazuje zabytki sztuki renesansowej w państwie polsko-litewskim, w tym we własnym lub wybranym regionie, formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony oraz przedstawia rozwój kultury i nauki, uwzględniając postacie: Mikołaja Gomółki, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Jana Kochanowskiego, Mikołaja Kopernika i Mikołaja Reja – moduł kultura, moduł filozoficzny.

16. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i skutki zawiązania unii lubelskiej, używając pojęć: Korona Królestwa Polskiego, Rzeczpospolita Obojga Narodów, unia realna, Wielkie Księstwo Litewskie;
- 2) przedstawia zasady wyboru króla w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, używając pojęcia: wolna elekcja;
- 3) porządkuje chronologicznie: unię lubelską i pierwszą wolną elekcję oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) przedstawia okoliczności powstania aktu konfederacji warszawskiej i artykułów henrykowskich oraz wyjaśnia znaczenie tych dokumentów;
- 5) analizując mapę historyczną, przedstawia stosunki wyznaniowe i etniczne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz jej położenie geopolityczne.

17. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny konfliktów z udziałem Rzeczypospolitej w XVII w., używając pojęć: dymitriady, odsiecz wiedeńska, potop szwedzki i powstanie Bohdana Chmielnickiego;
- 2) analizując mapę historyczną, przedstawia obszary działań militarnych i straty terytorialne Rzeczypospolitej na rzecz sąsiadów oraz ocenia wpływ tych działań na własny lub wybrany region;
- 3) wyjaśnia wpływ wojen z XVII w. oraz przemian klimatycznych tego okresu na system polityczny Rzeczypospolitej, jej gospodarkę, społeczeństwo i kulturę;
- 4) wskazuje zabytki sztuki barokowej w Polsce, w tym we własnym lub wybranym regionie, formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony oraz przedstawia kulturę sarmacką, używając pojęć: dwór, kontusz, portret trumienny – moduł kultura.

18. Blaski i cienie demokracji szlacheckiej. Uczeń:

- 1) przedstawia różnice pomiędzy pozycją społeczno-polityczną szlachty i magnaterii oraz ocenia korzyści i zagrożenia związane z funkcjonowaniem zasad wolnej elekcji i *liberum veto*;
- 2) porządkuje chronologicznie okresy rządów na tronie Rzeczypospolitej dynastii Jagiellonów, Wazów i Sasów;

- 3) wskazuje podobieństwa i różnice między ustrojem Rzeczypospolitej a francuską monarchią absolutną i angielską monarchią parlamentarną oraz ocenia walory i mankamenty tych ustrojów z perspektywy władców i różnych grup społecznych;
- 4) analizując mapę historyczną, przedstawia zmianę położenia geopolitycznego Rzeczypospolitej między XVII a XVIII w. i losy własnego lub wybranego regionu w tym okresie;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia warunki życia codziennego i obyczaje różnych warstw społecznych Rzeczypospolitej w XVIII w.
– moduł kultura.

19. Idee oświecenia i próby ich realizacji. Uczeń:

- 1) przedstawia idee epoki oświecenia z użyciem pojęć: filozofia, trójpodział władzy, umowa społeczna, wiek rozumu – moduł filozoficzny;
- 2) porównuje przyczyny i skutki amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń dla zmiany stosunków społeczno-politycznych na świecie;
- 3) porównuje realizację idei oświeceniowych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Królestwie Prus, używając pojęć: absolutyzm oświecony, Komisja Edukacji Narodowej, militarizm, Szkoła Rycerska – moduł kultura;
- 4) przedstawia rozwój kultury i nauki w Rzeczypospolitej okresie oświecenia, uwzględniając postacie: Izabeli Czartoryskiej, Hugona Kołłątaja, Jana i Jędrzeja Śniadeckich – moduł kultura, moduł filozoficzny.

20. Próby ocalenia Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności uchwalenia Konstytucji 3 maja i jej obalenia, używając pojęć: czarna procesja, konfederacja targowicka, Sejm Wielki;
- 2) podaje daty: I rozbiór Rzeczypospolitej i uchwalenia Konstytucji 3 maja, porządkuje chronologicznie: I i II rozbiór Rzeczypospolitej, uchwalenie Konstytucji 3 maja i zawiązanie konfederacji targowickiej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg I i II rozbioru Rzeczypospolitej, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;

- 4) analizując źródła, przedstawia zmiany ustrojowe i społeczne wprowadzone w Konstytucji 3 maja oraz porównuje realizację postulatów oświeceniowych w konstytucjach: amerykańskiej z 1787 r., polskiej z 1791 r. i francuskiej z 1791 r.;
- 5) ocenia, w jaki sposób Konstytucja 3 maja mogła wpłynąć na zmianę sytuacji różnych grup społecznych w Rzeczypospolitej, i wyjaśnia powody świętowania rocznicy tego wydarzenia współcześnie;
- 6) podejmuje próbę oceny trafności posługiwania się terminem „targowica” w wybranych współczesnych tekstach lub wystąpieniach w przestrzeni publicznej.

21. Powstanie kościuszkowskie i upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę i skutki powstania kościuszkowskiego, używając pojęć: insurekcja, kosynierzy, naczelnik powstania, rzeź Pragi, wieszanie zdrajców oraz uwzględniając postać Tadeusza Kościuszki;
- 2) podaje daty: wybuchu powstania kościuszkowskiego i III rozbioru Rzeczypospolitej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg powstania kościuszkowskiego, III rozbioru Rzeczypospolitej oraz losy własnej lub wybranej miejscowości w okresie rozbiorów Rzeczypospolitej;
- 4) analizując źródła, przedstawia program społeczny insurekcji kościuszkowskiej i podejmuje próbę oceny jego atrakcyjności dla różnych grup społecznych;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach ocenia postawy różnych grup społecznych wobec powstania kościuszkowskiego;
- 6) analizując teksty kultury, ocenia znaczenie powstania kościuszkowskiego w polskiej pamięci historycznej.

22. Świat w XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany polityczno-społeczno-gospodarcze w Stanach Zjednoczonych, używając pojęć: migracje, niewolnictwo, podbój Dzikiego Zachodu;
- 2) przedstawia przyczyny i skutki ekspansji kolonialnej w II połowie XIX w. dla ludności w koloniach i dla Europejczyków, używając pojęć: imperium, kolonia;
- 3) analizując mapy historyczne, przedstawia zasięg usamodzielniania się terytoriów w Ameryce Południowej oraz zasięg kolonizacji w Afryce i Azji w XIX w.;

- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia postawy Europejczyków i Amerykanów wobec ludności rdzennej terenów kolonizowanych w XIX w. w Afryce, Azji i Amerykach, podejmuje próby ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz prowadzi dyskusję na ten temat.

23. Europa w I połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia wpływ epoki napoleońskiej na losy Europy, używając pojęć: cesarz Francuzów, Kodeks Napoleona, kongres wiedeński, legitymizm, restauracja, Święte Przymierze;
- 2) podaje datę zakończenia kongresu wiedeńskiego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapy historyczne, porównuje podziały polityczne w Europie napoleońskiej i Europie pokongresowej;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej, używając pojęć: degradacja środowiska, maszyna parowa, proletariatus, uprzemysłowienie, urbanizacja;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach wskazuje wpływ wynalazków z I połowy XIX w. na życie codzienne różnych warstw społeczeństwa, opisuje budzone przez nie nadzieje i obawy, formułuje opinię i podejmuje dyskusję o wpływie technologii na życie ludzi w przeszłości i obecnie.

24. Europa w II połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę Wiosny Ludów, używając pojęć: hasła niepodległościowe, hasła zjednoczeniowe, liberalizacja, uwłaszczenie;
- 2) porządkuje chronologicznie: wybuch Wiosny Ludów i zakończenie procesów zjednoczeniowych Niemiec i Włoch oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapy historyczne, porównuje rozwój terytorialny Niemiec i Włoch do 1914 r.

25. Społeczeństwo Europy w II połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany w życiu społecznym w II połowie XIX w., używając pojęć: demokratyzacja, emancypacja kobiet, filozofia pozytywizmu, higiena, postęp naukowo-techniczny, powszechność nauczania, urbanizacja, oraz identyfikuje wpływ wybranych procesów na współczesność – moduł filozoficzny;

- 2) określa wybrane różnice w programach partii konserwatywnych, liberalnych, ludowych, narodowych i socjalistycznych w II połowie XIX w.;
- 3) wyjaśnia wpływ rozwoju edukacji, prasy i instytucji kultury w II połowie XIX w. na kształtowanie tożsamości i postaw, formułuje opinię na ten temat i poddaje ją pod dyskusję – moduł kultura;
- 4) analizując źródła, ocenia przemiany w życiu codziennym różnych grup ludności, zmiany w wyglądzie i funkcjach przestrzeni miejskiej w II połowie XIX w. oraz identyfikuje przykłady tych zmian widoczne współcześnie – moduł kultura.

26. Legiony Polskie i Księstwo Warszawskie. Uczeń:

- 1) przedstawia losy Legionów Polskich i Księstwa Warszawskiego, używając pojęć: Legiony Polskie, wojny napoleońskie oraz uwzględniając postacie: Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Poniatowskiego, Józefa Wybickiego;
- 2) podaje datę utworzenia Księstwa Warszawskiego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia rozwój terytorialny Księstwa Warszawskiego, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) analizując źródła, wskazuje odwołania historyczne obecne w *Mazurku Dąbrowskiego* i wyjaśnia wpływ tekstu na budowanie wspólnoty narodowej i państwowej – moduł kultura.

27. Ziemie dawnej Rzeczypospolitej po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) analizując mapę historyczną, przedstawia zmiany terytorialne wprowadzone na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w wyniku postanowień kongresu wiedeńskiego, w tym przynależność państwową własnej lub wybranej miejscowości;
- 2) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach porównuje sytuację gospodarczą, kulturalną i społeczną w zaborach, politykę zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej oraz postawy mieszkańców wobec polityki zaborców – moduł kultura.

28. Powstanie listopadowe i Wielka Emigracja. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę i skutki powstania listopadowego, używając pojęć: detronizacja, łamanie konstytucji, noc listopadowa, represje oraz uwzględniając postacie: Józefa Chłopickiego, Emilii Plater;
- 2) podaje datę wybuchu powstania listopadowego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych podczas powstania listopadowego, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy wobec powstania listopadowego, podejmuje próbę ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat;
- 5) wyjaśnia znaczenie terminu Wielka Emigracja oraz wskazuje jej polityczną i kulturową rolę, uwzględniając postacie: Fryderyka Chopina, Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego – moduł filozoficzny, moduł kultura;
- 6) analizując teksty kultury, ocenia znaczenie powstania listopadowego w polskiej pamięci historycznej – moduł kultura.

29. Powstanie styczniowe. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę i skutki powstania styczniowego, używając pojęć: branka, rusyfikacja, Sybir, uwłaszczenie, wojna partyzancka oraz uwzględniając postać Romualda Traugutta;
- 2) podaje datę wybuchu powstania styczniowego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych w czasie powstania styczniowego, w tym losy własnej lub wybranej miejscowości;
- 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy wobec powstania styczniowego, podejmuje próbę ich oceny z perspektywy własnego i ówczesnego systemu wartości oraz formułuje opinię i podejmuje dyskusję na ten temat;
- 5) przedstawia politykę represji po powstaniu styczniowym, ocenia jej wpływ na społeczeństwo i podejmuje dyskusję na ten temat.

30. Ziemie polskie w II połowie XIX w. Uczeń:

- 1) przedstawia zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego ziem polskich w II połowie XIX w., używając pojęć: nędza galicyjska, industrializacja, pozycja kobiet, praca organiczna, uwłaszczenie chłopów;
- 2) ocenia wpływ industrializacji ziem polskich w II połowie XIX w. na życie codzienne różnych grup mieszkańców oraz środowisko naturalne;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach porównuje koncepcje zmian politycznych i społeczno-gospodarczych, głoszone w programach ruchów społeczno-politycznych w II połowie XIX w.;
- 4) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach przedstawia rolę kobiet w procesie kształtowania polskiej świadomości narodowej;
- 5) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach porównuje sytuację gospodarczą, kulturalną i społeczną ziem polskich, politykę władz wobec mieszkańców ziem polskich i postawy mieszkańców wobec polityki władz w II połowie XIX w. oraz identyfikuje możliwe współczesne konsekwencje tych zjawisk – moduł kultura;
- 6) wyjaśnia wpływ braku własnego państwa na działalność kulturalno-naukową, uwzględniając dokonania Marii Curie-Skłodowskiej, Ignacego Łukasiewicza oraz twórczość Marii Konopnickiej, Jana Matejki i Henryka Sienkiewicza – moduł filozoficzny, moduł kultura.

Klasy VII i VIII

1. I wojna światowa, jej charakter i następstwa. Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację polityczną w II połowie XIX w., używając pojęć: imperia kolonialne, kocioł bałkański, trójprzymierze, trójporozumienie, wyścig zbrojeń;
- 2) wyjaśnia specyfikę i skutki I wojny światowej, używając pojęć: front wschodni i zachodni, gospodarka wojenna, okopy, wojna manewrowa, wojna pozycyjna, wojna totalna i wyjaśnia znaczenie terminu Wielka Wojna;
- 3) podaje daty wybuchu i zakończenia I wojny światowej i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 4) analizując mapy historyczne, przedstawia zasięg działań wojennych w czasie I wojny światowej;
- 5) wyjaśnia wpływ rewolucji rosyjskich na przebieg I wojny światowej oraz na późniejsze losy Europy;

- 6) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia przemiany społeczno-gospodarcze wywołane przez I wojnę światową, używając pojęć: gospodarka wojenna, praca kobiet, styl życia, trauma wojenna, kombatanci/weterani;
 - 7) analizując teksty kultury, porównuje obraz I wojny światowej w pamięci wybranych narodów i polityce historycznej wybranych państw.
2. Sprawa polska i losy Polaków w czasie I wojny światowej. Uczeń:
- 1) przedstawia losy ziem polskich i ich mieszkańców podczas I wojny światowej, używając pojęć: akt 5 listopada, Legiony, okupacja, Rada Regencyjna;
 - 2) analizując mapę historyczną i źródła, przedstawia losy własnej lub wybranej miejscowości w okresie I wojny światowej;
 - 3) porównuje koncepcje niepodległościowe Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego oraz wyjaśnia szanse i zagrożenia wynikające z ich realizacji dla formującego się państwa polskiego;
 - 4) analizując źródła, przedstawia zmiany stosunku państw zaborczych i aliantów do sprawy polskiej w czasie I wojny światowej;
 - 5) analizując teksty kultury, przedstawia formy i wyjaśnia powody aktywności militarno-dyplomatycznej Polaków po obu stronach konfliktu.
3. Europa w okresie międzywojennym. Uczeń:
- 1) przedstawia zmiany warunków życia codziennego w Europie w okresie międzywojennym, używając pojęć: emancypacja i kultura masowa – moduł kultura;
 - 2) przedstawia narodziny systemów totalitarnych, używając pojęć: faszyzm, ideologizacja, indoktrynacja, komunizm, kryzys gospodarczy, nazizm;
 - 3) analizując mapy historyczne, przedstawia zmiany polityczne i terytorialne w Europie po I wojnie światowej;
 - 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia metody i wyjaśnia cele aparatu propagandy w państwach totalitarnych w okresie międzywojennym;
 - 5) analizując teksty kultury, wyjaśnia postawy różnych grup społecznych wobec zmian zachodzących w państwach totalitarnych w okresie międzywojennym, podejmuje próby oceny tych postaw z perspektywy własnego systemu wartości i uczestniczy w dyskusji w tej sprawie;

- 6) ocenia trafność posługiwania się terminami „faszyzm”, „komunizm” i „nazizm” w wybranych współczesnych tekstach lub wystąpieniach w przestrzeni publicznej.
4. Narodziny Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:
- 1) przedstawia proces formowania przez Polskę państwowości po I wojnie światowej, używając pojęć: konferencja paryska, naczelnik państwa oraz uwzględniając postacie: Jerzego Bitschana, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Hallera, Wojciecha Korfanteo, Ignacego Jana Paderewskiego, Józefa Piłsudskiego, Wincentego Witosa;
 - 2) podaje datę uznawaną za symboliczny początek odrodzonej Rzeczypospolitej, porządkuje chronologicznie: III powstanie śląskie, „bunt Żeligowskiego”, powstanie wielkopolskie, wojnę polsko-bolszewicką oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
 - 3) analizując mapę historyczną, przedstawia proces kształtowania granic Polski w latach 1918–1922; używając pojęć: konflikt polsko-czechosłowacki, konflikt polsko-litewski, konflikt polsko-ukraiński, plebiscyty, powstania śląskie, powstanie wielkopolskie, wojna polsko-bolszewicka, wyjaśnia wpływ tych wydarzeń na współczesne relacje Polski z sąsiadami;
 - 4) analizując wybrane teksty historiograficzne, ocenia znaczenie działań militarnych i dyplomatycznych dla odrodzenia państwa polskiego.
5. II Rzeczpospolita Polska w okresie rządów parlamentarnych. Uczeń:
- 1) przedstawia kształtowanie się ustroju społeczno-politycznego i gospodarki Polski do 1926 r., używając pojęć: demokracja, konstytucja marcowa, mniejszości narodowe, prawa kobiet, reforma walutowa;
 - 2) podaje datę uchwalenia konstytucji marcowej i wyjaśnia znaczenie tego aktu prawnego;
 - 3) analizując źródła, przedstawia zasady ustrojowe zawarte w konstytucji marcowej, używając pojęć: prawa obywatelskie, prezydent, Sejm, Senat, trójpodział władzy;
 - 4) przedstawia zmiany warunków życia codziennego w II Rzeczypospolitej w okresie międzywojennym, z uwzględnieniem własnej lub wybranej miejscowości – moduł kultura;

- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach ocenia trafność używania terminu „rządy parlamentarne” i zasadność zarzutów o niestabilności politycznej państwa w okresie 1918–1926 oraz podejmuje dyskusję na ten temat;
 - 6) analizując teksty kultury, wyjaśnia szanse i zagrożenia oraz identyfikuje osiągnięcia procesu integracji państwa polskiego do 1926 r. w zakresie gospodarczym, kulturalnym, narodowym i społecznym – moduł kultura.
6. Rzeczpospolita pod rządami sanacji. Uczeń:
- 1) przedstawia realia polityczne II Rzeczypospolitej po 1926 r., używając pojęć: konstytucja kwietniowa, przewrót majowy, rządy autorytarne, sanacja;
 - 2) podaje daty: przewrotu majowego i uchwalenia konstytucji kwietniowej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
 - 3) wyjaśnia założenia polityki gospodarczej i kulturalnej sanacji, uwzględniając postać Eugeniusza Kwiatkowskiego, i przedstawia przykłady jej realizacji, w tym we własnym lub wybranym regionie;
 - 4) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia postawy różnych grup społecznych wobec rządów sanacji;
 - 5) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach przedstawia zmiany położenia kobiet z różnych grup społecznych i ich formy aktywności w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym w II Rzeczypospolitej – moduł kultura;
 - 6) przedstawia rozwój kultury i nauki w II Rzeczypospolitej oraz wpływ Polaków na rozwój kultury i nauki światowej, uwzględniając postacie: Stefana Banacha, Jana Czochralskiego, Jana Kiepury, Tamary Łempickiej, Poli Negri i Alfreda Tarskiego – moduł filozoficzny, moduł kultura;
 - 7) ocenia trafność posługiwania się terminem „autorytaryzm” w wybranych współczesnych tekstach lub wystąpieniach w przestrzeni publicznej.
7. Europa na drodze do II wojny światowej. Uczeń:
- 1) przedstawia sytuację międzynarodową w Europie lat 30. XX w., używając pojęć: Anschluss Austrii, appeasement, rozbiór Czechosłowacji, wojna domowa w Hiszpanii;
 - 2) analizując źródła, przedstawia relacje niemiecko-radzieckie/sowieckie i wyjaśnia przyczyny oraz warunki sojuszu obu państw z 1939 r.;

- 3) analizując teksty kultury, wskazuje różnice w postrzeganiu sytuacji międzynarodowej w Europie u schyłku lat 30. XX w., z perspektywy mieszkańców wybranych państw.
8. Wojna obronna Rzeczypospolitej 1939 r. Uczeń:
- 1) przedstawia specyfikę działań wojennych z 1939 r., używając terminów: obrona Grodna, obrona Poczty Polskiej w Gdańsku, obrona Westerplatte, bitwa nad Bzurą;
 - 2) podaje daty agresji Niemiec oraz Związku Radzieckiego/Sowieckiego na Polskę i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
 - 3) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach przedstawia losy ludności cywilnej i różne postawy wobec wybuchu wojny, z uwzględnieniem własnego lub wybranego regionu;
 - 4) przedstawia przykłady zachowań mieszkańców Polski, które można określić mianem heroicznych, i uzasadnia ich znaczenie dla pamięci państwa i narodu polskiego.
9. II wojna światowa i jej charakter. Uczeń:
- 1) przedstawia specyfikę II wojny światowej, używając pojęć: bomba atomowa, Holocaust/Zagłada, kapitulacja, koalicja antyhitlerowska/alianci, ludobójstwo, obozy koncentracyjne, okupacja, państwa Osi, Wielka Trójka, wojna totalna;
 - 2) podaje daty wybuchu i zakończenia II wojny światowej w Europie oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
 - 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działań wojennych w trakcie II wojny światowej;
 - 4) analizując źródła, porównuje warunki życia różnych grup społecznych w wybranych krajach, które znajdowały się pod okupacją, w czasie II wojny światowej;
 - 5) analizując teksty kultury, porównuje obraz II wojny światowej w pamięci wybranych narodów i polityce historycznej wybranych państw – moduł kultura.
10. Ziemie polskie pod okupacją. Uczeń:
- 1) przedstawia realia okupowanych ziem polskich w czasie II wojny światowej, używając terminów: Armia Krajowa, Generalne Gubernatorstwo, mały sabotaż, Polskie Państwo Podziemne, Szare Szeregi, powstanie warszawskie, rzeź wołyńska,

zbrodnie katyńska oraz uwzględniając postacie: Jana Bytnara, ks. Maksymiliana Kolbe, Elżbiety Zahorskiej;

- 2) przedstawia zagładę Żydów dokonaną przez nazistowskie Niemcy i ocenia postawy polskiego społeczeństwa wobec Holocaustu, używając pojęć: getto, obóz zagłady, powstanie w getcie warszawskim, szmalcownik, Żegota oraz uwzględniając postacie: Witolda Pileckiego i Ireny Sendlerowej;
- 3) podaje datę wybuchu powstania warszawskiego i wyjaśnia jego znaczenie;
- 4) analizując mapę historyczną, przedstawia podział administracyjny ziem polskich przez okupantów oraz przynależność własnej lub wybranej miejscowości podczas II wojny światowej;
- 5) porównuje działania okupantów niemieckiego i radzieckiego/sowieckiego podczas II wojny światowej wobec mieszkańców ziem polskich;
- 6) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach porównuje warunki życia codziennego podczas okupacji różnych grup społecznych w czasie II wojny światowej i różne postawy wobec działań okupantów – moduł kultura;
- 7) analizując wybrane teksty historiograficzne na temat powstania warszawskiego, formułuje opinię na jego temat oraz podejmuje dyskusję na ten temat.

11. Sprawa polska w czasie II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie/emigracji, używając pojęć: armia Andersa, rząd emigracyjny, układ Sikorski–Majski oraz uwzględniając postacie: Władysława Sikorskiego i Stanisława Mikołajczyka;
- 2) przedstawia działania władz Związku Radzieckiego/Sowieckiego zmierzające do przejęcia kontroli nad Polską, używając pojęć: Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i armia Berlinga;
- 3) porządkuje chronologicznie: powstanie PKWN, powstanie rządu polskiego na uchodźstwie/emigracji, zawarcie układu Sikorski–Majski, konferencja Wielkiej Trójki w Jałcie;
- 4) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg działania polskich formacji wojskowych podczas II wojny światowej;
- 5) analizując źródła, przedstawia zmianę postaw aliantów wobec sprawy polskiej podczas II wojny światowej;

- 6) analizując teksty kultury, na wybranych przykładach wyjaśnia wkład Polaków w pokonanie Niemiec w II wojnie światowej, uwzględnia przy tym działania formacji zbrojnych, pomocniczej służby kobiet, wywiadu i naukowców.

12. Dwubiegunowy świat w II połowie XX w. Uczeń:

- 1) przedstawia realia okresu zimnowojennego, używając terminów: konflikt arabsko – izraelski, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), Układ Warszawski, wojna w Korei, wyścig zbrojeń, zimna wojna, żelazna kurtyna;
- 2) porządkuje chronologicznie: powstanie NATO, powstanie ONZ, powstanie Układu Warszawskiego, wojnę w Korei i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapę historyczną, przedstawia zasięg bloków militarnych NATO i Układu Warszawskiego w momencie ich utworzenia oraz wskazuje rejony konfliktów zimnowojennych;
- 4) wyjaśnia przyczyny ukształtowania się ładu dwubiegunowego i jego wpływ na sytuację międzynarodową w latach 1945–1989 i współcześnie;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia zimnowojenną rywalizację na polach nauki, sportu i kultury – moduł kultura;
- 6) analizując teksty kultury dotyczące wybranego konfliktu okresu zimnej wojny, ocenia wiarygodność przekazu i identyfikuje punkt widzenia autorów – moduł kultura.

13. Europa Zachodnia w II połowie XX w. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę przeobrażeń w Europie Zachodniej po 1945 r., używając terminów: integracja, kontrkultury młodzieżowe, kultura masowa, plan Marshalla, postęp technologiczny, prawa człowieka, ruchy feministyczne, upadek imperiów kolonialnych, zmiany obyczajowe, i identyfikuje współczesne przejawy wybranych procesów;
- 2) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia przemiany społeczne i kulturowe z perspektywy różnych grup społecznych i mieszkańców wybranych krajów Europy Zachodniej po II wojnie światowej – moduł kultura;
- 3) analizując teksty kultury, przedstawia zmiany warunków życia codziennego w Europie Zachodniej po II wojnie światowej – moduł kultura.

14. „Kraje Demokracji Ludowej”. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę funkcjonowania państw podporządkowanych Związkowi Radzieckiemu/Sowieckiemu, używając terminów: doktryna Breżniewa, mur berliński, powstanie węgierskie, praska wiosna, Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej;
- 2) porządkuje chronologicznie: budowę muru berlińskiego, powstanie węgierskie, praską wiosnę i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując teksty kultury, przedstawia życie codzienne w wybranych krajach bloku wschodniego i porównuje je z życiem w zachodniej części kontynentu – moduł kultura.
- 4) wyjaśnia znaczenie terminu „Kraje Demokracji Ludowej” i jego propagandowy charakter.

15. Jesień Narodów w Europie. Uczeń:

- 1) przedstawia realia Jesieni Narodów w Europie, używając pojęć: aksamitna rewolucja, Okrągły Stół, pieriestrojka, podział Czechosłowacji, rozpad Związku Radzieckiego/Sowieckiego, upadek muru berlińskiego, zjednoczenie Niemiec;
- 2) porządkuje chronologicznie: aksamitną rewolucję, obrady Okrągłego Stołu, pieriestrojkę, podział Czechosłowacji, rozpad Związku Radzieckiego/Sowieckiego, upadek muru berlińskiego, zjednoczenie Niemiec i wyjaśnia związki przyczynowo – skutkowe między tymi wydarzeniami;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia specyfikę Jesieni Narodów i wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń dla Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. i obecnie.

16. Narodziny Polski „ludowej” (1944–1956). Uczeń:

- 1) przedstawia zmiany terytorialne i ludnościowe w powojennej Polsce, używając pojęć: akcja „Wisła”, państwo narodowe, przesiedlenia, szabrownicy, Ziemie Zachodnie i Północne/tzw. ziemie odzyskane;
- 2) przedstawia realia życia w powojennej Polsce, używając pojęć: cenzura, degradacja środowiska, deklaszacja i awans społeczny, gospodarka centralnie sterowana, industrializacja, kolektywizacja, konstytucja PRL, kult jednostki, likwidacja

analfabetyzmu, nacjonalizacja, pozycja kobiet, pozycja osób z niepełnosprawnościami, reforma rolna, represje, socrealizm, system monopartyjny, żołnierze niezłomni oraz uwzględniając postać Danuty Siedzikówny „Inki”;

- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia różne postawy obywateli wobec rządzących w okresie do 1956 r., podejmuje próby ich oceny, formułuje opinię i poddaje ją pod dyskusję;
- 4) analizując teksty kultury, wyjaśnia wpływ powojennej migracji ludności na tworzenie się społeczeństwa Polski, w tym we własnym regionie.

17. Polska Rzeczpospolita Ludowa w latach 1956–1979. Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację gospodarczą, społeczną i polityczną w PRL w latach 1956–1979, używając terminów: „Czerwiec ’76”, „Grudzień ’70”, „Marzec ’68”, obchody milenijne, opozycja demokratyczna, „Październik ’56”, propaganda sukcesu oraz uwzględniając postacie: Zbigniewa Godlewskiego, Jacka Kuronia, Jana Olszewskiego, Karola Wojtyły/Jana Pawła II, Stefana Wyszyńskiego – moduł filozoficzny;
- 2) przedstawia podobieństwa i różnice między charakterem wydarzeń w październiku 1956 r., marcu 1968 r., grudniu 1970 r. i czerwcu 1976 r.;
- 3) analizując źródła, wyjaśnia wpływ Kościoła katolickiego na funkcjonowanie środowisk opozycyjnych wobec rządzących i przedstawia przykłady antykościelnych działań władz w latach 1956–1979;
- 4) analizując teksty kultury, przedstawia życie codzienne w Polsce latach 1956–1979, uwzględniając role społeczne kobiet i mężczyzn – moduł kultura;
- 5) analizując źródła, porównuje faktyczne i prezentowane przez władze partyjno-państwowe przyczyny wybuchu społecznego niezadowolenia;
- 6) identyfikuje i opisuje w swoim regionie miejsca pamięci związane z wydarzeniami z lat 1956–1979 oraz formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony – moduł kultura.

18. Kryzys i zmierzch PRL (1980–1988). Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację w PRL w latach 80. XX w., używając terminów: kryzys gospodarki, „karnawał »Solidarności«”, porozumienia sierpniowe, stan wojenny,

strajki oraz uwzględniając postacie: Jerzego Popiełuszki, Anny Walentynowicz, Lecha Wałęsy;

- 2) podaje datę wprowadzenia stanu wojennego i wyjaśnia znaczenie tego wydarzenia;
- 3) analizując źródła, przedstawia przejawy oporu społecznego wobec władzy komunistycznej w Polsce w latach 1980–1988, w tym w swoim regionie;
- 4) analizując teksty kultury, przedstawia życie codzienne w Polsce w latach 1980–1988, uwzględniając role społeczne kobiet i mężczyzn – moduł kultura;
- 5) analizując wybrane teksty historiograficzne nt. wprowadzenia stanu wojennego, formułuje opinię na jego temat i poddaje dyskusję na ten temat;
- 6) identyfikuje w swoim regionie i opisuje miejsca pamięci związane z wydarzeniami z lat 1980–1988 oraz formułuje i uzasadnia opinię na temat konieczności ich ochrony – moduł kultura.

19. Narodziny i rozwój III Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) przedstawia sytuację w III Rzeczypospolitej, używając terminów: boom edukacyjny, lustracja, obrady Okrągłego Stołu, plan Balcerowicza, pluralizm polityczny, „powódź tysiąclecia 1997”, prywatyzacja, samorząd, transformacja systemowa, wybory czerwcowe oraz uwzględniając postać Tadeusza Mazowieckiego;
- 2) wyjaśnia znaczenie dekomunizacji, m.in. nazewnictwa w przestrzeni publicznej oraz zmian nazwy i godła państwa;
- 3) analizując źródła, na wybranych przykładach przedstawia wpływ transformacji systemowej na własny region oraz różne grupy społeczne;
- 4) analizując teksty kultury, porównuje pamięci o przemianach po 1989 r. – moduł kultura;
- 5) przedstawia rozwój kultury i nauki w III Rzeczypospolitej oraz wpływ Polaków na rozwój kultury i nauki światowej, uwzględniając postacie: Czesława Miłosza, Krzysztofa Pendereckiego, Józefa Rotblata, Wisławy Szymborskiej, Olgi Tokarczuk – moduł kultura;
- 6) analizując wybrane teksty historiograficzne dotyczące przemian społeczno-gospodarczo-ustrojowych w Polsce po 1989 r., formułuje i uzasadnia własną opinię oraz podejmuje dyskusję na ten temat.

20. Miejsce Polski w Europie i świecie współczesnym. Uczeń:

- 1) przedstawia specyfikę współczesnego świata, używając terminów: globalizacja, migracje, NATO, rewolucja naukowo-techniczna, Unia Europejska, zmiana klimatu;
- 2) podaje daty: przystąpienia Polski do NATO i wstąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz wyjaśnia znaczenie tych wydarzeń;
- 3) analizując mapy historyczne, przedstawia zmiany zasięgu NATO oraz Unii Europejskiej;
- 4) wskazuje przejawy globalizacji w swoim otoczeniu i ocenia to zjawisko z perspektywy różnych grup społecznych i mieszkańców wybranych krajów;
- 5) analizując źródła, na wybranych przykładach ukazuje korzyści i wyzwania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej i NATO, formułuje własną opinię na temat bilansu członkostwa w tych organizacjach i podejmuje dyskusję na jej temat.

Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych

Doświadczenia edukacyjne są podzielone na indywidualne i grupowe. Nauczyciel wraz z uczniami wybiera co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne do realizacji w każdym roku nauki.

Klasy IV–VI

Doświadczenia indywidualne. Uczeń:

- 1) angażuje się w organizację obchodów upamiętniających ważną rocznicę lub święto państwowe w wybrany przez siebie sposób;
- 2) gromadzi informacje na temat wybranej postaci historycznej z aktualnie omawianego okresu historycznego, dokonuje analizy jej działalności, formułuje własną ocenę i przedstawia ją w formie ustalonej z nauczycielem;
- 3) poszukuje informacji i śladów materialnych dotyczących zabytku lub wydarzenia z historii lokalnej, a następnie przedstawia wyniki swoich badań w formie ustalonej z nauczycielem.

Doświadczenia grupowe. Uczniowie w grupie:

- 1) grają w grę historyczną, a następnie oceniają ją pod kątem zgodności ukazanego świata i wydarzeń z realiami historycznymi, po czym przedstawiają wnioski w formie ustalonej z nauczycielem;

- 2) przygotowują i przeprowadzają debatę symulacyjną (inscenizowaną), wcielając się w wybrane postacie historyczne;
- 3) wybierają element tradycji regionalnej lub lokalnej (np. obrzęd, zwyczaj, potrawę), analizują jego historię, prezentują w sposób ustalony z nauczycielem jego genezę i znaczenie we współczesnym życiu lokalnej społeczności.

Klasy VII i VIII

Doświadczenia indywidualne. Uczeń:

- 1) analizuje wybrany tekst kultury (np. grę historyczną, film albo serial fabularny, komiks, mural, piosenkę), oceniając wiarygodność informacji i zgodność faktografii z realiami epoki, i przedstawia wnioski w formie ustalonej z nauczycielem;
- 2) planuje i przeprowadza wywiad ze świadkiem historii na ustalony z nauczycielem temat, dokumentuje go i relacjonuje najważniejsze ustalenia w formie ustalonej z nauczycielem;
- 3) znajduje relacje uczestników wybranego wydarzenia z przeszłości, porównuje je i prezentuje wyniki analizy postrzegania tego samego wydarzenia w ustalonej z nauczycielem formie.

Doświadczenia grupowe. Uczniowie w grupie:

- 1) identyfikują lokalne miejsce pamięci, a następnie planują i realizują działania związane z opieką nad nim oraz podtrzymywaniem pamięci o nim wśród lokalnej społeczności;
- 2) planują wycieczkę historyczną, projektują jej cel i przygotowują program obejmujący odwiedzane zabytki i instytucje kultury, a następnie biorą w niej udział i oceniają jej rezultaty w formie ustalonej z nauczycielem;
- 3) przygotowują debatę dotyczącą wpływu wydarzeń historycznych na życie współczesne i biorą w niej udział, a następnie przedstawiają wnioski w formie ustalonej z nauczycielem;
- 4) przygotowują wystąpienie na temat tzw. historii alternatywnej wybranego wydarzenia historycznego, a następnie w formie ustalonej z nauczycielem przedstawiają możliwy przebieg zdarzeń, uzasadniają przyjęte założenia i poddają pod dyskusję jego realność;
- 5) tworzą tekst kultury (np. film, komiks, piosenkę, podcast, słuchowisko) przedstawiający przykłady dezinformacji dotyczące wydarzeń historycznych, a następnie prezentują go w formie ustalonej z nauczycielem;
- 6) wybierają święto państwowe lub lokalne albo rocznicę ważnego wydarzenia, planują sposób jego celebrowania w szkole, przygotowują materiały do realizacji

przedsięwzięcia, biorą aktywny udział w obchodach, a następnie dzielą się swoimi doświadczeniami i refleksjami z udziału w uroczystości w formie ustalonej z nauczycielem.

Warunki i sposób realizacji podstawy programowej historii

Zgodnie z celami ogólnymi nauczanie historii w szkole podstawowej ma służyć wzmocnieniu więzi uczniów ze wspólnotą narodową i państwową oraz najbliższym otoczeniem – regionem i miejscowością, rozwijaniu kompetencji przekrojowych oraz budowaniu i doskonaleniu wiedzy i umiejętności przedmiotowych. Istotnym postulatem jest także budzenie zainteresowania uczniów historią i kształtowanie świadomości, że poznawanie przeszłości opiera się na określonych, sprawdzonych metodach naukowych.

W dążeniu do osiągnięcia tych celów kluczowe wydaje się ograniczenie metod podających na rzecz metod aktywizujących. Szczególnie ważne staje się położenie nacisku na samodzielną, a więc prowadzoną rzeczywiście przez uczniów, analizę źródeł: tekstów, map, ikonografii, materiałów statystycznych i współczesnych tekstów kultury, m.in. filmów, powieści, komiksów, gier. W działaniach tych szczególnie istotne są: zasada samodzielności (czyli ograniczonej zależności ucznia od nauczyciela), zasada stopniowania trudności (przystępności) i zasada poznania bezpośredniego (zakładająca, że jedną z najważniejszych metod dociekania prawdy o przeszłości pozostaje badanie źródeł).

Praca ze źródłami ma na celu rozwijanie umiejętności przedmiotowych i komunikacyjnych. Uczniowie powinni umieć nie tylko analizować źródła, lecz także o nich rozmawiać – wyrażać własne opinie i oceny, spierać się o trafność poglądów i próbować dochodzić w sporach do kompromisu. Dla realizacji tego postulatu istotne jest właściwe wyposażenie pracowni historycznej – w zbiory tekstów źródłowych, atlasy, mapy ściennie, sprzęt elektroniczny, dostęp do Internetu i cyfrowych narzędzi dydaktycznych. Kluczowe jest zapewnienie w klasie takiej atmosfery, która będzie sprzyjać zadawaniu pytań i prowadzeniu otwartego dialogu.

Zarówno cele ogólne, jak i efekty uczenia się kładą nacisk na historię lokalną i regionalną. Jej pełniejsza znajomość nie ma być celem samym w sobie, ale narzędziem prowadzącym do wzmocnienia poczucia więzi uczniów z ich najbliższym otoczeniem. Realizacji tej idei sprzyjać powinny wycieczki historyczne o zróżnicowanym charakterze. Warto znaleźć czas nie tylko na

wizyty w muzeach czy placówkach edukacyjnych, lecz także na krótkie lokalne wędrówki, które pozwolą uczniom poznać okoliczne pomniki, zabytki architektury czy innego rodzaju miejsca pamięci i dostrzec ich związki z treściami omawianymi w klasie.

Nowym elementem podstawy programowej są doświadczenia edukacyjne. Ich realizacja ma sprzyjać m.in. wzmocnieniu sprawczości uczniów. Uwzględniając ten cel, warto zapewnić uczniom możliwie dużą swobodę w wyborze zarówno samych doświadczeń, jak i metod ich realizacji. Pożądane jest również takie prowadzenie doświadczeń edukacyjnych, aby uczniowie czuli ich wagę – mogli przedstawić wyniki swoich działań na forum klasy, poddać je pod jej ocenę i czuli, że ich praca stanowi celowy element procesu dydaktycznego.